

TÓTH SÁNDOR:

**A SZOVJET HADSEREG FELSZABADÍTÓ HADMŰVELETEI
HAZÁNKBAN**

Szakra, Bp. 1955. 195 oldal.

A magyar történetírás, régi adósságát róttá le, Tóth Sándor Magyarország felszabadításának katonai eseményeit ismertető művének kiadásával. Ezzel a könyvvel az olvasó olyan munkát kapott kezébe, amely képet ad hazánk felszabadulásának dicsőséges időszakáról.

A szerzőnek nagy nehézségei voltak a mű elkészítése során. A rendelkezésére álló anyag rendezetlensége, a részleteket megvilágító adatok és források hiánya nagy feladatok elé állították Tóth Sándort, de ezeket alapos körütekintéssel, az ügy iránt érzett szeretetével sikeresen hajtotta végre.

Kettős feladatot kellett megoldania, mikor megkezdte Magyarország felszabadítása történetének feldolgozását: egyrészt népszerű, mindenki számára érthető formában megírni a felszabadulás egyes mozzanatait; másrészt úgy feldolgozni témáját, hogy a katonák számára is szakszerű legyen, és abból megfelelő tanulságokat vonhassanak le. Kettős feladatát a szerző sikerrel oldotta meg, bár éppen e kettősség miatt nem mindenütt hibátlanul.

A könyv népszerűségét lerontja, hogy túl sok benne a kifejezetten katonai vonatkozású meghatározás és értékelés. Félő tehát, hogy azok, akik nem rendelkeznek megfelelő katonai képzettséggel, nehéz olvasmánynak fogják találni és nem lesznek képesek a könyv elmélyült tanulmányozására. Az a katona pedig, aki harcászati ismereteinek kibővítése és harcászati elképzeléseinek bizonyítása céljából fog Tóth Sándor könyvének tanulmányozásához, nem találja meg benne azt a részletes hadműveleti leírást, mely kielégítené ilyen irányú igényeit.

Le kell azonban szögezünk azt, hogy az említett hibák nem minden esetben a szerzőt terhelik. Olyan anyagnak a megírására vállalkozott, melyhez források gyanánt — többnyire hiányosan és hézagosan — csupán a napi sajtóban megjelent hadijelentések álltak rendelkezésére. Ezek egybevetése és a szétszórt adatok összefüggő egészként való feldolgozása már önmagában is hatalmas feladatot jelentett, de ezt súlyosbította az is, hogy meg kellett találnia azt a módszert, amelynek segít-

ségével akár katonák, akár más olvasók számára kielégítő képet adhatott.

Tóth Sándor munkája a fenti hibák ellenére alkalmat nyújt katonai szempontból a hadműveletek általános értékelésére, a katonaföldrajzi tényezők hatásának és a különleges viszonyok között végrehajtott harcselekmények végrehajtásának tanulmányozására. Így, ha harcászati szempontból nem is, de hadművelleti kérdések tekintetében feltétlenül elérte célját. Emeli a munka katonai és hadtörténelmi értékét az is, hogy egész sor olyan problémát tisztáz, mellyel kapcsolatban eddig eltérő vélemények álltak fenn. Pontosan meghatározza az egyes helységek elfoglalásának időpontját, felszabadulásuk körülményeit és megírja a szovjet harcosoknak ebben betöltött kiemelkedő szerepét.

Igen nagy jelentősége van a munkának néphadseregünk harcosainak helytállásra nevelése szempontjából is. Eddig ismeretlen, az egyéni hősiességet bemutató példákon keresztül hatásosan ábrázolja a szovjet harcosok hatalmas áldozatot követelő harcát. Helyesen érzékelteti, hogy a Szovjet Hadsereg hős katonái milyen hatalmas erőfeszítéseket hoztak hazánk felszabadításáért, a magyar nép boldog életének megteremtéséért.

Különös figyelmet érdemel a szerzőnek az a törekvése, hogy az általános politikai és diplomáciai eseményeket a katonai vonatkozásokkal együtt tárgyalja és ezeknek összefüggéseit bemutatja. Magyarország két világháború közötti szerepének, a Horthy fasizmus törekvéseinek leírása a bevezetésben mintegy alapot ad a későbbi események megértéséhez. A munka rámutat arra, hogy Magyarország belépése a háborúba a magyar uralkodó osztályok politikájának szükségszerű következménye volt és ezzel a munkásosztály harcának visszaszorítását, a munkásmozgalom likvidálását akarták elérni.

Foglalkozik az ország gazdasági helyzetével is, ezzel összefüggésben a katonai erőviszonyokkal és lehetőségekkel a hadbalépés időszakában. Ezzel kapcsolatban bebizonyítja, hogy Magyarország teljesen felkészületlenül, az erőviszonyok reális értékelése nélkül, csupán a Horthy-klíkk kalandor elképzeléseinek és terveinek végrehajtása céljából lépett be a háborúba. Ennek bűnösségét az is alátámasztja, hogy vázolja a Szovjetunióhoz hazánkkal kapcsolatos korábbi politikáját, a Szovjet Hadseregnek a magyar katonákkal szemben tanúsított megkülönböztető magatartását.

Németország és csatlósai gazdasági kimerültségének és sorozatos vereségének felvázolása után tér át a magyarországi hadműveletek lefolyására. Ezeknek vizsgálati során igyekszik megtalálni az általános történelmi összefüggéseket, bemutatja a bonyolult hadműveleteket, a felszabadító szovjet harcosok hősiességét és a hazánk felszabadításáért hozott nagy áldozataikat.

A hadműveletek leírásánál, azok periodizálásánál az eddigiektől eltérő rendszert alkalmaz. A korábban e tárgyban megjelent tanulmá-

nyok csupán földrajzi szempontokat vettek figyelembe, míg itt a hadműveleti tervek végrehajtása képezi a periodizáció alapját. Ez azért is helyes, mert éppen Tóth Sándor könyve bizonyítja, hogy az előretörés elsősorban nem földrajzi elemektől függ.

A szerző helyesen látja és vázolja könyvében az Alföldre való kitörés és a Tiszántúl felszabadítása érdekében indított hadműveletek között az összefüggést. Hibát követ el azonban a végrehajtás leírásában. A főcsapás iránya megválasztásának értékelésénél az elérendő célt, az ellenség erejét és a terepviszonyokat veszi ugyan alapul, azonban nem hangsúlyozza kellőképpen azokat a nehézségeket, melyekkel a Szovjet Hadseregnek a feladat végrehajtása során meg kellett küzdenie. A szovjet csapatok alföldi előretörését úgy állítja be, mintha az símán, különösebb ellenállás leküzdése nélkül történt volna, holott ez egyáltalán nem így volt. A Szovjet Hadseregnek az Alföldön is a német és magyar fasiszták szívós ellenállásával kellett megbirkóznia és így az előretörés biztosításához a szovjet harcosok erkölcsi és technikai fölényének legteljesebb kihasználására volt szükség.

A Szovjet Hadsereg diadalmas előnyomulása következményeként tárgyalja a könyv 1944 őszének eseményeit. Tóth Sándor arra a következtetésre jut, hogy Horthyék tanácstalansága és a nyilasok egyre féktelenebb tevékenysége jellemzi ezt az időszakot. Horthy fegyverszüneti kísérletei, annak ellenére, hogy a feltételek igen méltányosak voltak, nem vezettek sikerre és az október 15-i kiugrási kísérlet szegényteljes körülmények között ért véget. Horthyt Szálasi és nyilas bandája váltotta fel, kiknek véres uralma az ország pusztulásához és teljes kifosztásához vezetett.

A magyarországi hadműveletek második szakaszának a szerző a Budapest bekerítése érdekében indított hadműveleteket tekinti. A 2. Ukrán Front Kecskemét és Budapest irányában, valamint az északmagyarországi iparvidék felszabadítása érdekében indított támadása képezte e szakasz első mozzanatát. Ugyanekkor a 3. Ukrán Front a Dráva—Duna vonalán létesített hídfőt, hogy északi irányba támadva tegye teljessé a főváros bekerítését. Ennek végrehajtása során a hőstettek ezrei születtek, melyeknek számtalan példáját említi meg a könyv. A német hadvezetés minden eszközzel arra törekedett, hogy eltorlaszolja a szovjet csapatok előtt a fővároshoz vezető utat. Kísérlete sikertelen maradt és ennek okaira igen helyesen mutat rá Tóth Sándor, miközben a fogságba esett tisztek és katonák vallomásain keresztül világítja meg a német és magyar hadseregben uralkodó állapotokat.

Minden bonyolultsága ellenére igen élénk és színes az 1944. december 9-ével megindult támadás leírása, mely a Budapest felszabadításáért vívott harc második mozzanatát képezi. A Hatvan—Aszód körzetéből indított szovjet támadás, a német hadvezetés tájékozatlansága követ-

keztében, gyors ütemben nyert tért és az ellenséges védőrendszer felgöngyölítése után Vác és Balassagyarmat felszabadításával végződött. Közben a 2. Ukrán Front balszárnyának egységei Ercsinél átkeltek a Dunán és sikerült közvetlen összeköttetést teremteniök a Székesfehérvár térségében északi irányban előnyomuló 3. Ukrán Fronttal. Az író nagyon helyesen, különös gondot fordít ezeknek a harcoknak az ismeretetésére, minthogy a Szovjet Hadsereg itt hajtotta végre a hadműveletek legbonyolultabb formáját, az erőszakos folyamátkelest, melynek tanulmányozása hadtörténeti szempontból is figyelemreméltó.

Helyes érzékkel ismerteti ennek keretén belül a még német megszállás alatt lévő területek magyar lakosságának helyzetét is. Drámai formában írja le a rablókából és gyilkosokból álló Szálasi bandának a németeket is megszegényítő kegyetlenkedéseit és fosztogatásait. De ugyanakkor rámutat népünk egyre fokozódó ellenállására is. Leírja milyen körülmények között védték a munkások üzemeiket és gyáraikat a leszerelés, elhurcolás, lerombolás ellen, miképpen léptek fel parasztjaink a családi tűzhely védelmében. Ezzel párhuzamosan említi meg azt is, hogy a kommunista párt útmutatása nyomán megalakult Szegeden a Magyar Nemzeti Függetlenségi Front, majd pedig 1944. december 21-én és 22-én Debrecenben, az Ideiglenes Nemzetgyűlés ülésén az Ideiglenes Nemzeti Kormány.

Eközben megindult a harc Budapest teljes felszabadításáért. A Budapest felszabadítása című fejezet a szovjet harcosok hősiességét és önfeláldozását mutatja be. A sokezernyi többemeletes épület, a rengeteg gyár és üzem, a földalatti folyosók egész rendszere, mely csaknem teljesen behálózta a fővárost, hatalmas feladatok elé állította a szovjet harcosokat. „A Szovjet Hadseregnek módjában állt volna nehéztüzérség bevetésével löni Budapestet, — írja Tóth Sándor — hogy megadásra készítse a fasisztákat. De a szovjet hadvezetés nem a könnyebb és gyorsabb, kevesebb véráldozatot követelő megoldást választotta. Nem akarta fővárosunkat a földdel egyenlővé tenni, hanem vállalta a hosszabb és nehezebb, több áldozattal járó utcai harcokat, hogy kímélje a főváros pótolhatatlan értékű műkincseit és műemlékeit, az egész nép kulturális értékeit és nem utolsó sorban a város sokat szenvedett lakosságát. Háztömről háztömbre haladva füstölték ki fészkeiből a fasisztákat és szívós küzdelmek árán, utcai harcokban szabadították fel Budapestet.“

A Budapest elfoglalásáért folytatott harcok 1954. január 1-én indultak meg. E nagyjelentőségű harcoknak leírása népszerű formában nagy feladat elé állította a szerzőt. Egy hatalmas, erőddé átalakított város bevételének bonyolultsága, az utcai harcok sokrétűsége, a párhuzamos események tömege — mindezek ábrázolása még gyakorlott író számára is nehéz feladatot jelent, de megbirkózott Tóth Sándor ezzel a nehézséggel is. Éppen ezeknek a súlyos véráldozatokkal járó

utcai harcoknak ismertetésén keresztül mutat rá a szovjet harcosok magasfokú katonai tudására, személyes bátorságára, öntevékenységre és leleményességére. Példákon keresztül állít emléket sokezernyi névtelen szovjet hősnak, kik életük feláldozásával harcoltak hazánk és fővárosunk felszabadulásáért.

A német katonai vezetés mindenáron kezében akarta tartani a magyar fővárost, és hatalmas erőfeszítéseket tett, hogy áttörhesse a Budapestet körülzáró szovjet csapatok kettős gyűrűjét. Három alkalommal indítottak ellencsapást, hogy áttörjék a Szovjet Hadsereg acélgyűrűjét, de kezdeti sikerek után hamarosan összeomlott mindhárom támadás. A Dunántúl lankáin sorra pusztultak el Hitler legjobb páncélos hadosztályai és bár a német főparancsnokság minden esetben nagy erőfőlényt tudott biztosítani az áttörésre kiszemelt fronszakaszon, egymás után érte kudarc a támadó fasiszta csapatokat. A Szovjet Hadsereg következetes és kitartó harcának eredményeként — mely külön fejezetet jelent a szerző a könyv „Budapest felszabadítása” című fejezetében. Budapest 1954. február 13-án felszabadult. A Szovjet Hadsereg harcosai és tisztjei e harcok alatt a legszebb katonai és harci erényekről tettek tanúbizonytságot; halhatatlan hőstettek sorozata született meg. A hős szovjet katonák utolsó csepp vérükig harcolva törtek előre, utcáról-utcára szabadították fel a várost. Ezt az egyedülálló, hősiességet örkíti meg a szerző a könyv „Budapest felszabadítása” című fejezetében.

Budapest elfoglalásával ért véget a hazánk felszabadításáért vívott hadműveletek második szakasza, s egyben győzelmesen befejeződött a kilencedik csapás. Hazánk felszabadítása harmadik szakaszának hadműveletei már közvetlenül Ausztria és Dél-Németország ellen irányultak azzal a céllal, hogy kikapcsolják Hitler utolsó tartalékát és hadigazdasági bázisát. E hadműveletek keretében szabadult fel Dunántúl területének jelentős része is.

1954. április 4-én hazánk földjén elhallgattak a fegyverek, Magyarország teljesen és véglegesen felszabadult a német fasiszták és nyilas bérenceik uralma alól. Új korszak hajnala köszöntött az évszázadokon át elnyomott és rabságban tartott, sokat szenvedett magyar népre.

A szerző szavaival élve: „Népünk a Szovjet Hadsereg világraszóló győzelmei eredményeként kezébe kapta az új élet megvalósításának lehetőségét.” Örökre és visszavonhatatlanul eldőlt az urak és kizsákmányolók ellen évszázadok óta folyó per. A Szovjet Hadsereg harcai nyomán népünk elindult a nemzeti felemelkedés ragyogó útján, a boldog szocialista jövő felé.

Végző következtetésként megállapíthatjuk tehát, hogy a könyv megfelel az általános célkitűzéseknek. A továbbiakban az a feladat áll Tóth Sándor előtt, hogy az itt csak általánosságban érintett kérdéseket részleteiben is feldolgozva, minden vonatkozásban megvilágítva tárja az olvasók elé.

Tolnai László főhadnagy